

*Türkiye'de
Çevresel Etki Değerlendirme
Mekanizmasının 28 Yıllık Serüveni*

Dr. Seda Yurtcanlı Duymaz

Devlet

**ÇED
MEKANİZMASI**

Halk

Yatırımcı

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ ve TÜRKİYE:

- Anayasa'nın 56. maddesi, ÇED'in anayasal dayanağıdır.
- 1983 yılında yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesi ile yasal dayanağı oluşturulmuştur.
- İlk ÇED Yönetmeliği 7 Şubat 1993'te yürürlüğe girmiştir.
- Bugüne kadar geçen 28 yıllık sürede ÇED Yönetmeliği her fırsatta değişikliğe uğramıştır.

Faaliyet sahiplerinin talepleri

Tarafı olmaya çalışılan AB'den gelen öneriler

Yargı kararlarını uygulamak- uygulamamak

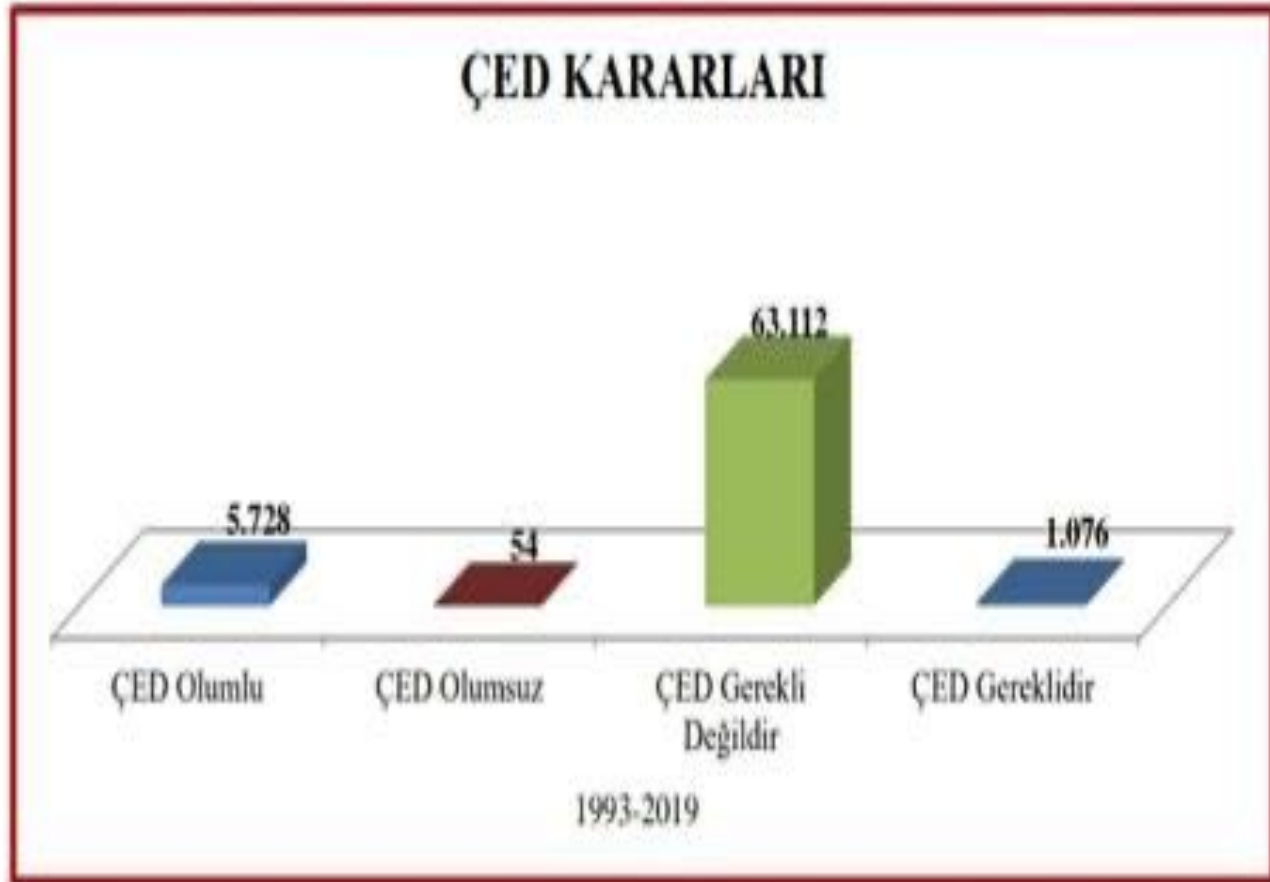
Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak

1- ÇED sürecinin işletilmesini olabildiğince sınırlandırmak:

a. ÇED'e tabi (kirletme oranı yüksek) faaliyet listesini sistematik biçimde tırpanlayarak

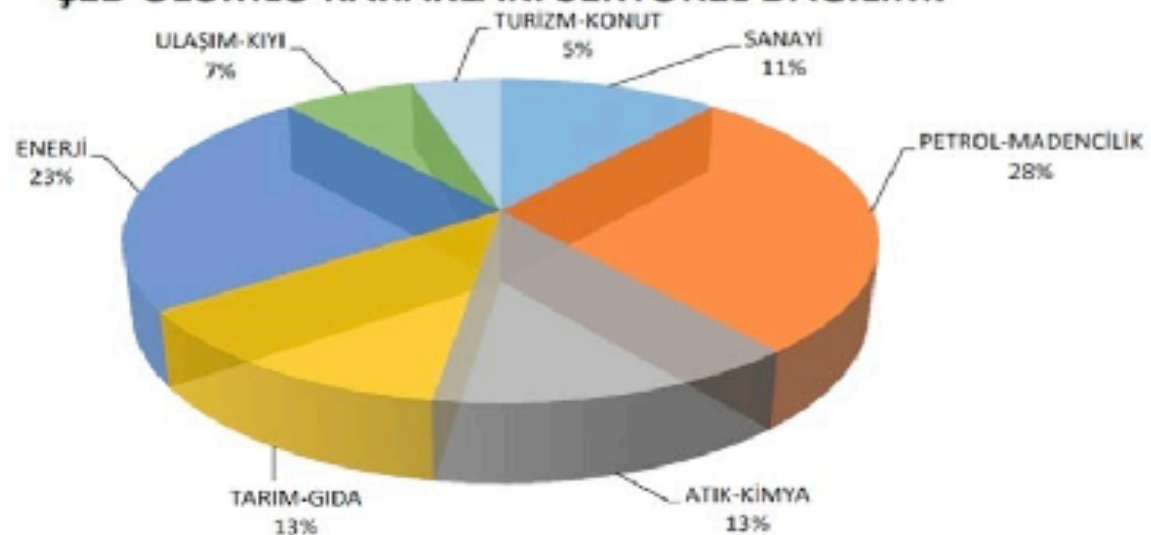
- *Bilimsel verilere, çevresel gerekliliklere veya temiz teknoloji kullanımına göre değil, hükümetin kalkınma politikalarına ve ekonomik önceliklerine göre*
- *Pek çok kirletici faaliyet bakımından halkın katılımını ekarte etmekte*
- *Seçme-eleme (ön-ÇED) süreci asli uygulama haline getiril*

İlk ÇED Yönetmeliği'nin yayımlandığı 1993 yılından 2019 yılı sonuna kadar verilen ÇED Kararları

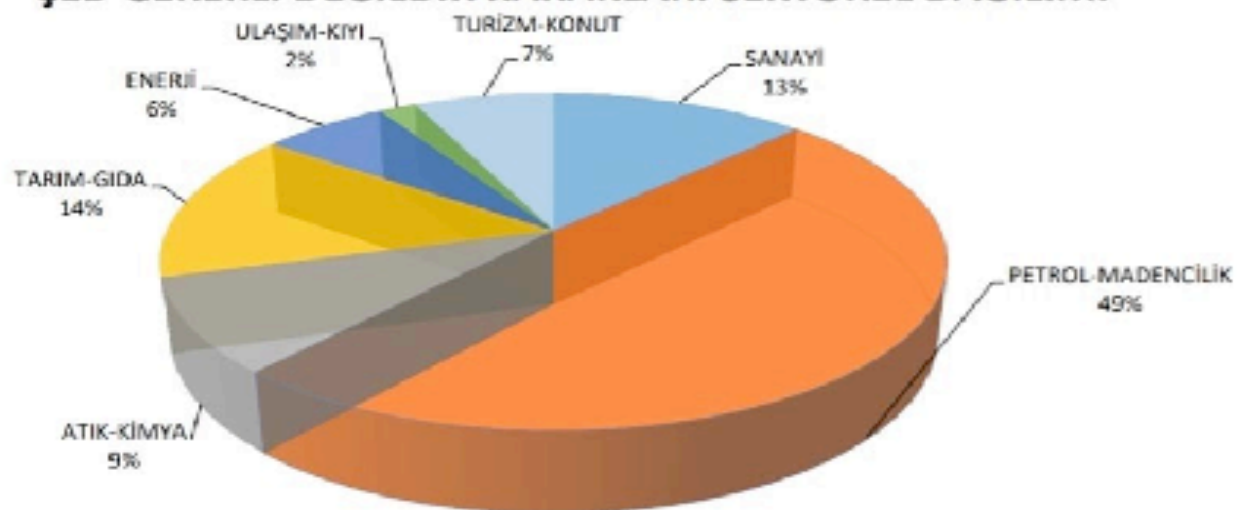

ÇED Kararlarının 1993–2019 Döneminde Sektörel Dağılımı

ÇED OLUMLU KARARLARI SEKTÖREL DAĞILIMI

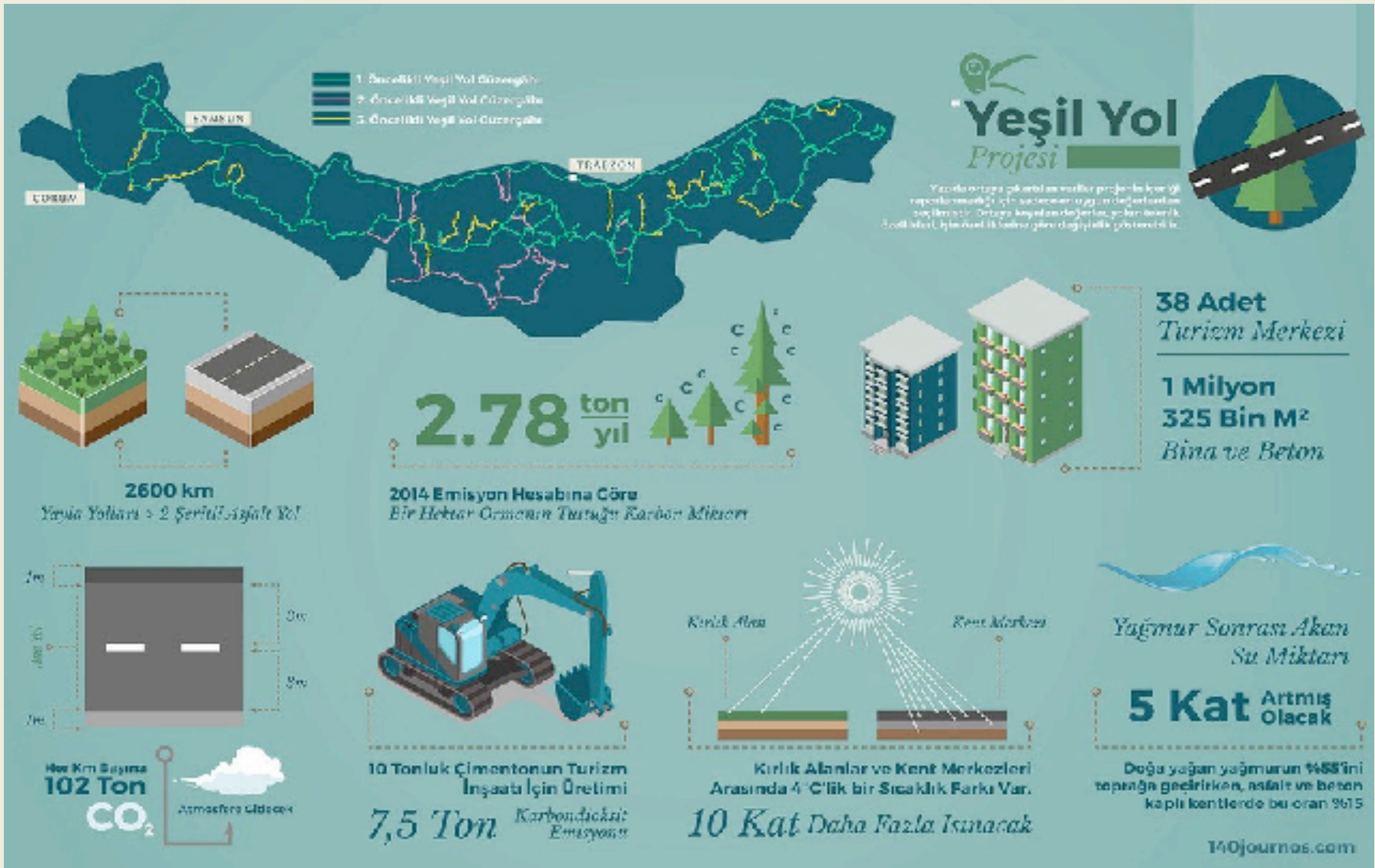
ÇED GEREKLİ DEĞİLDİR KARARLARI SEKTÖREL DAĞILIMI

1- ÇED sürecinin işletilmesini olabildiğince sınırlandırmak:

b. Kirletme oranı yüksek pek çok faaliyet için muafiyet öngörerek

- *1983-1993 arasında hayata geçen tüm kirletici yatırımlar = genel muafiyet*
- *Hükümetin kalkınma politikalarına ve ekonomik önceliklerine göre kapsam genişletiliyor*
- *Dolaylı muafiyetler*

Karadeniz Yaylalarını birleştiren Yeşil Yol, köy yollarının birleştirilmesi çalışması olarak nitelendirilmesi nedeniyle ÇED Yönetmeliği'nin uygulama kapsamı dışına çıkartılmıştır. (Kaynak: Sayıştay raporu)

Muafiyetler ve Yargı:

Danıştay: Bir faaliyetin, yatırım programına alınması, bir projenin planlanmasının yapılmış olması ve planlanan projeye ilgili ihale sürecinin yapılması vb. durumların ÇED sürecinden muafiyet sağlamak için gerekli koşullar olmadığını belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi (3 Temmuz 2014): 29 Mayıs 2013'te Çevre Kanununa Geçici 3. madde olarak eklenen muafiyetler hukuka açıkça aykırı bulunarak iptal edildi.

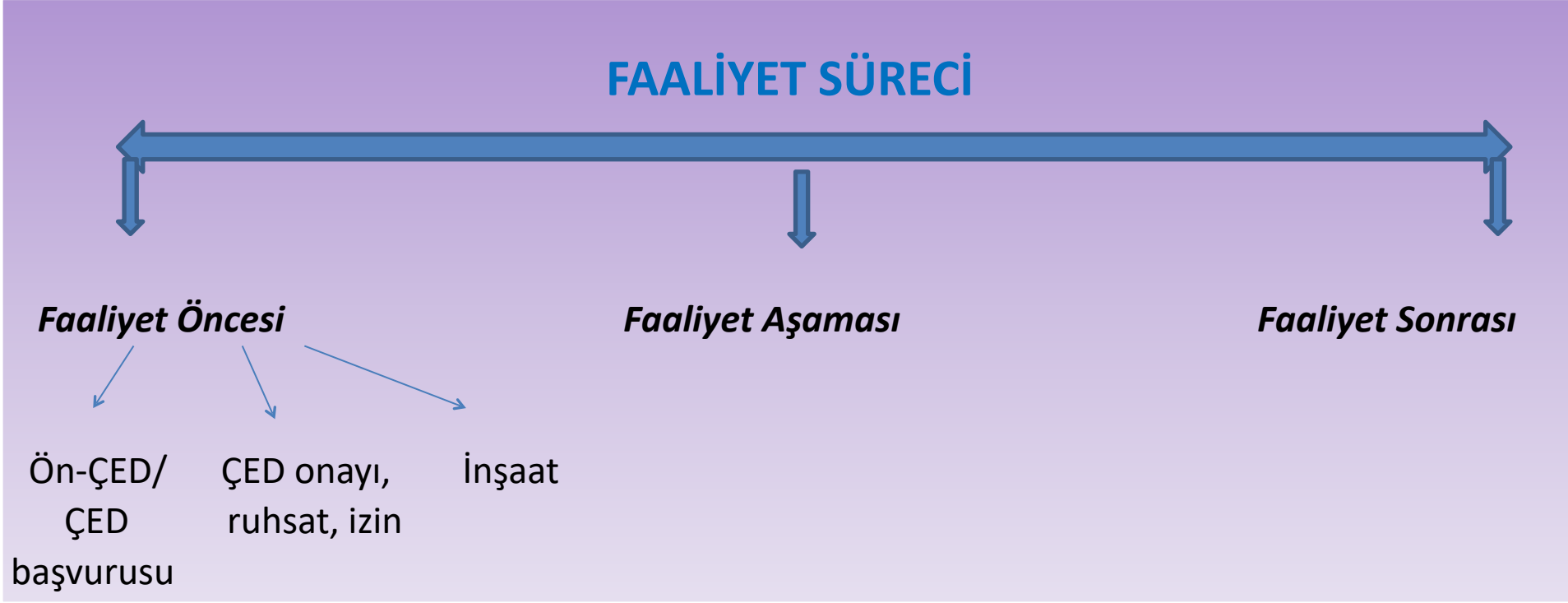

«Günümüzde çevrenin kirlendikten veya bozulduktan sonra eski hale getirilmesinin çok külfetli olması, hatta kimi durumlarda olanaksız bulunması nedeniyle kirlenen çevreyi temizleme veya bozulan çevreyi onarma yerine etkileri baştan önlemenin yöntemleri aranmaktadır. ÇED, kalkınma ve ekonomik gelişme için yatırım ve faaliyetlerin, doğayı tahrip etmeden ve çevreyi kirletmeden gerçekleştirilmesinde kullanılan yöntemlerden birisidir. ÇED ile korunmaya çalışılan temel unsur, çevre ve bu çevre ve bu çevre içerisindeki varlıklardır.»

Ancak yüksek mahkemenin kararına rağmen idare, «mega» projelerin önünün kesilmemesi için muafiyet düzenlemelerini 2014 tarihli Yönetmelik ile tekrar sokmuştur...

2- ÇED sürecini etkisizleştirmek :

a. Süreç kavramını sınırlandırma

Ekim 2013 – Kasım 2017'ye kadar süreç faaliyet öncesi dönemle sınırlı kalan, yapay ve zorunlu bir bürokratik işleme indirgenmiştir:

2- ÇED sürecini etkisizleştirmek:

b. Yönetmelikteki süreleri yatırımcı lehine ve fakat çevre aleyhine düzenlemek

- *Analiz, değerlendirme, karar verme süreleri sistematik biçimde kısaltılmaktadır.*

- *Yetkili otoritenin nihai kararının geçerlilik süresi ise sistematik olarak uzatılmaktadır.*

Ön-ÇED Sürecinde Süreler

1993	1997	2002	2003'ten itibaren
+3 Hafta	55 İşgünü	82 İşgünü	25 İşgünü

Ön-ÇED Sürecinin Sonunda Yetkili Kurumun Verdiği ÇED Gerekli Değildir Kararınının Geçerlilik Süresi

1993	1997	2002 - 2008	2013'ten itibaren
-	3 yıl	5 yıl	Mücbir sebep olmaksızın 5 yıl

ÇED Sürecinde Süreler

1993	1997	2002	2003'ten itibaren	2008'den itibaren
+16 Hafta	107 İşgünü	147 İşgünü	38 İşgünü	50 İşgünü

ÇED Sürecinin Sonunda Yetkili Kurumun Verdiği ÇED Olumlu Kararının Geçerlilik Süresi

1993	1997	2002 - 2003	2008	2013'ten itibaren
2 yıl	4 yıl	5 yıl	7 yıl	Mücbir sebep olmaksızın 7 yıl

2- ÇED sürecini etkisizleştirmek:

c. Çevresel gereklilikleri ve önleme anlayışını ikinci plana atan bir süreç yönetimi olarak kurgulamak

- *Hassas/duyarlı yörelerin korunmasında geriye gidişler*
- *Süreçte yer alan aktörlerin kalitesi, yatırımcının asli aktörlerden biri olarak konumlandırılması*
- *Çevresel gerekliliklerin gözetilmesini sağlayan inceleme-değerlendirme yöntemlerinin yatırımcı lehine yumuşatılması*
- *İzleme-denetleme aşamasının önemsizleştirilmesi*

Masa başında verilen ve kesin bilginin aranmadığı ÇED Raporlarının sonu:

Manisa'nın Soma İlçesi'nin Yılca Köyünde termik santral projesi için verilen ÇED Raporunda saha incelemesinin hiç yapılmadığı ve ÇED Raporunda ağaç kesimlerinin olacağına dair bir bilginin yer almadığı ortaya çıktı.

ÇED Muafiyeti Taş Ocakları Sayısını Patlattı

Türkiye’de son 11 yılda
85 bin taş ocağı ruhsatı
verildi.

Denetimin yapılmadığı
sektörde ruhsat alınan
alan ile kullanılan alan
arasında büyük farklar
olduğu vurgulanmıştır.

(Radikal gazetesi, 03.03.2013)

3- Çevre yönetimini katılımcılıktan uzaklaştırmak:

- *Halkın katılımının pek çok faaliyet açısından ekarte edilmesi*
- *Çevresel bilgilendirme hakkına ilişkin sınırlar*
- *Anlamlı katılım hakkının sağlanmaması*
- *Etkili başvuru hakkının önündeki engeller*

Yurttaş Kazım

Artvin – Yürütmeyi durdurma kararı

Cenal Entegre Enerji Santrali - 2009/7 sayılı ÇED Yönetmeliği Uygulamaları Genelgesi

Bergama

Türkiye’de gerek idareciler gerekse yatırımcılar, çevreyi minimum düzeyde korumayı amaçlayan bu aracı kalkınmanın önündeki en önemli engellerden biri olarak görmektedir.

28 yılın bilançosu:

Yatırımcı açısından ÇED bürokratik bir sürece indirgenmiştir.

Halk açısından çevre yönetimine katılım hakkı göstermelik bir sürece indirgenmiştir.

İdare açısından doğanın neoliberalleştirilmesinin önemli bir aracı haline getirilmiştir.